

UDK: 656.612:[327::911.3(510)(73)
Bibliid: 0025-8555, 72(2020)
Vol. LXXII, br. 1, str. 37–60

Originalni naučni rad
Primljen 8. januara 2020.
Odobren 16. marta 2020.

DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2001037T>

Ulazak u „neomahanovski” svet: savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD

Vladimir TRAPARA¹

Apstrakt: Autor koristi Mahanov koncept pomorske moći da bi ustanovio koliki je njen savremeni geopolitički značaj u odnosu na kopnenu moć. Glavna teza rada je da, nakon jednog veka prevlasti kopnene, međunarodni odnosi ulaze u novu eru primarnog značaja pomorske moći, zahvaljujući rivalstvu Kine i Sjedinjenih Američkih Država koje je predodređeno da bude pretežno pomorsko. Ovo je posledica savremene globalizacije, koja je učinila najveće svetske ekonomije zavisnim od nesmetanog odvijanja pomorske trgovine, i specifičnog geopolitičkog položaja Kine, koja se ne suočava sa značajnijim kopnenim izazovima, niti je u prilici da ih uputi. Autor zaključuje da trka u naoružanju i izmene pomorskih strategija pokazuju da je nadmetanje SAD i Kine na moru uveliko počelo, te da pravac i tempo kojim će ono eskalirati zavisi od toga da li će SAD na vreme napustiti hegemonističku politiku u korist defanzivne i da li će u tu svrhu na odgovarajući način upotrebiti pomorsku moć.

Ključne reči: geopolitika, pomorska moć, kopnena moć, Alfred T. Mahan, Halford Dž. Mekinder, globalizacija, Kina, Sjedinjene Američke Države.

Geopolitika je u poslednje vreme verovatno popularnija nego ikad, nakon što je u jednom periodu bila nepravedno skrajnuta. Kako bi se snašli u haosu koji su iza sebe ostavile brojne nerešene debate među različitim teorijama i školama mišljenja u nauci o međunarodnim odnosima, njihovi istraživači se koncentrišu na ono što ih nesporno oblikuje, a ne menja se (ili se jako sporo i neznatno menja)

¹ Autor je naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

E-pošta: vtrapara@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je nastao u okviru projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2020. godine”, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2020. godine.

kroz vreme, a to je geografija. Jedan od ključnih koncepata geopolitike, koji postoji gotovo otkako se makar u fragmentima razmatra uticaj geografije na politiku i međunarodne odnose, jeste odnos mora i kopna, tj. razlikovanje pomorske i kopnene moći/pomorskih i kopnenih sila – talasokratije i telurokratije. Bogata istorija čovečanstva i međunarodnih sukoba pruža dovoljno elemenata na osnovu kojih se može utvrditi koji od ta dva geopolitička aspekta je imao prednost u određenom periodu. Američki pomorski oficir, istoričar i jedan od klasika geopolitike Alfred T. Mahan (Alfred Thayer Mahan, 1840–1914) ostavio je iza sebe obiman opus u kome se izjasnio u prilog pomorske moći. Mi ćemo u ovom radu krenuti upravo od njegovih nalaza kako bismo ustanovili da li oni važe i danas, odnosno da li se za međunarodne odnose na kraju druge decenije 21. veka može reći da se odlikuju većim značajem pomorske u odnosu na kopnenu moć.

Pitanje je značajno tim pre što su Mahana relativno brzo osporile i teorija i praksa. Njegov kolega iz redova klasika geopolitike, Britanac ser Halford Mekinder (Halford John Mackinder), potvrdiće da je pomorska moć nekoliko vekova bila dominantna, ali da na prelazu iz 19. u 20. vek, zahvaljujući promenama u tehnologiji, ustupa mesto kopnenoj moći. Istorija čitavog 20. i početka 21. veka biće istorija velikih sukoba koji će se rešavati na kopnu. Ipak, činjenica da je jedna izvorno pomorska sila, Sjedinjene Američke Države (SAD), izašla kao dominantna na kraju tog perioda, bila je dovoljna da pomorska moć ne siđe sa scene. To što Americi danas, pak, druga najmoćnija sila sveta (mereno kombinacijom ekonomske i vojne moći) – Kina – upućuje prevashodno pomorski izazov, vodi nas ka glavnoj tezi ovog rada – da smo ušli u novu eru primarnog značaja pomorske moći, te da će se glavna borba za svetsku prevlast u nastavku 21. veka voditi na moru.

U nastavku rada najpre obrazložimo osnovne elemente Mahanovog koncepta pomorske moći, te ih suočavamo sa Mekinderovom argumentacijom i istorijskim pregledom koji govore u prilog prevlasti kopnene moći u toku 20. i na početku 21. veka. Nakon toga prelazimo na razmatranje savremenog rivalstva SAD i Kine, da bismo – primenom pomenutih geopolitičkih koncepata – objasnili zašto će ono biti pretežno pomorsko. Na kraju procenjujemo i perspektive ovog pomorskog nadmetanja i potvrđujemo da je geopolitika ključna disciplina koja može da upozori na opasnost od novog svetskog sukoba i pokaže put ka miroljubivijim međunarodnim odnosima.

Pomorska protiv kopnene moći

Pomorska moć je sposobnost da se utiče na pomorske odnose ili na kopnene odnose sa mora.² Ovaj uticaj vrši ratna mornarica, pa se, najkonkretnije rečeno, pomorska moć jedne države ogleda u snazi njene ratne mornarice. Ako je ratna mornarica jedne države superiorna nad ostalima u meri da može manje-više slobodno da štiti svoju i remeti tuđu pomorsku trgovinu, te da morem prevozi svoju vojsku i remeti prevoz tuđe, dok je kod ostalih ta sloboda sputana, odnosno ako ona po Mahanovim rečima ima „tu preovlađujuću moć na moru, koja sa njega tera neprijateljsku zastavu, ili joj dozvoljava da se pojavi samo kao begunac” – govorimo o komandi nad morem.³ Komanda nad morem se tiče relativne snage ratnih mornarica, a ne (kao što je slučaj na kopnu) konstantne kontrole nad morskim oblastima.⁴ Prvenstvena i neprolazna svrha i značaj pomorske moći leže u zaštiti pomorske trgovine, odnosno trgovačke mornarice i ruta kojima se ona kreće (*sea lanes of communications* – SLOC). Mahan je svojevremeno konstatovao da pomorska trgovina bitno utiče na bogatstvo i snagu država, jer su putovanje i trgovina morem uvek bili lakši i jeftiniji nego kopnom.⁵ Ni do našeg vremena se u tom pogledu nije mnogo promenilo – „pomorski transport je neophodan svetskoj ekonomiji, jer se 90 posto svetske trgovine prevozi morem, i to je ubedljivo najekonomičniji način masovnog prevoza robe i sirovina širom sveta”, navodi Međunarodna pomorska organizacija.⁶

Imajući ovaj podatak u vidu, i danas važi suština Mahanovog koncepta pomorske moći koja leži u činjenici da, kada prosperitet nacije zavisi od pomorske

² Autor ove definicije je Čarls Koburger (Charles W. Koburger). Navedeno prema: Xie Xiaodong, Zhao Qinghai, “America’s Rethinking of Sea Power and Its Policy Impact”, *China International Studies*, No. 65, July–August 2017, p. 113. Možemo joj pridodati i nešto širu definiciju iz domaćeg *Vojnog leksikona*, po kojoj pomorska moć obuhvata „stvarne i potencijalne mogućnosti zemlje u korišćenju mora za postizanje političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva u ratu i miru” (*Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981, str. 421).

³ Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, *Naval War College Review*, Vol. 65, No. 4, Autumn 2012, p. 22; Mahanov citat naveden prema: Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, Naval Institute Press, 2010, p. 29.

⁴ Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, op. cit., pp. 23–24.

⁵ Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, Blackmask Online, 2014 (electronic issue), pp. 3, 14.

⁶ Citat sa profila International Maritime Organization, UN-Business Action Hub, <https://business.un.org/en/entities/13>, 20/12/2019.

trgovine u kojoj se želi ostvariti disproporcionalni udeo, a s obzirom na ograničenost resursa i tržišta, nužna je i zaštita trgovine i dotoka resursa (i po potrebi njihovo uskraćivanje drugima) vojnim sredstvima.⁷ Vojna sredstva su prema Mahanu u funkciji obezbeđenja pomorske trgovine kao vrhovnog interesa, koji je polazna tačka u uspostavljanju pomorske moći – pa kažemo da pomorska moć ima „vojnu gramatiku“, ali „ekonomsku logiku“.⁸ Svaka država želi da prevozi robu svojim brodovima, da ima sigurne luke u koje će se vratiti i zaštitu na putu duž trgovačkih ruta, linija plovidbe koje su upravo iz razloga lakše kontrole češće korišćene od drugih, inače beskonačno mogućih linija na moru kao „velikom autoputu“ kojim se može kretati u svim pravcima.⁹ U mirnodopskim uslovima se ta zaštita obično ne dovodi u pitanje, ali u uslovima kriza i ratova miroljubiva plovidba postaje ranjiva na poteze protivnika. Zato je važno imati pomorsku moć i, ako je moguće, obezbediti komandu nad morem; u Mahanovo vreme su za ovu svrhu moćne pomorske države još uvek osnivale kolonije.¹⁰

Mahan je identifikovao i osnovne preduslove koje država mora da ispuni da bi posedovala pomorsku moć. Ove preduslove možemo da smatramo i elementima pomorske moći i to su geografski položaj, fizička konformacija, veličina teritorije, broj stanovnika, karakter naroda i karakter vlade.¹¹ Država čiji je geografski položaj takav da ne mora da brine o odbrani kopnenih granica (ili da se kopneno širi) u prednosti je u odnosu na druge u pogledu uspostavljanja pomorske moći. Isto važi i za državu koja izlazi na jedno more, pa može da koncentriše svoju mornaricu, umesto da je razbija na dva ili više međusobno udaljenih mora.¹² Od značaja je i izlaz na otvoreno more (ocean) i kontrola izlaza na njega (moreuzi i kanali).¹³ Fizička konformacija podrazumeva vezu obale s unutrašnjošću – što je ona bolja, a naročito ako postoje plovne reke i kanali koji zalaze u unutrašnjost, veća je i tendencija države da saobraća sa ostatkom sveta pomorskim putem.¹⁴ Za pomorsku moć nije toliko značajna ukupna veličina teritorije, koliko dužina obale i obim teritorije koji gravitira moru.¹⁵ Ne gleda se ni ukupan broj stanovnika, već broj onih koji gravitiraju

⁷ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 21, 30.

⁸ Ibid., pp. 21, 23.

⁹ Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, op. cit., p. 14.

¹⁰ Ibid., p. 15.

¹¹ Ibid., p. 16.

¹² Ibid.

¹³ Ibid., pp. 17–18.

¹⁴ Ibid., pp. 18–20.

¹⁵ Ibid., p. 22.

ka moru i raspoloživi su za zaposlenje u službi plovidbe.¹⁶ Za pomorsku moć je značajno i da li je narod po svom karakteru sklon pomorskoj trgovini i proizvodnji za nju.¹⁷ Konačno, vlada države može pozitivno ili negativno da utiče na preduzumljivost naroda da proizvodi za more i upusti se u prekomorske avanture. Mahan daje blagu prednost slobodnim vladama, ali smatra i da je proces uspostavljanja pomorske moći kod njih nešto sporiji. Despotije su u tome brže, ali se kod njih javlja poteškoća da se tekovine pomorske moći sačuvaju nakon pada sa vlasti/smrti despota.¹⁸

Mahan je u pomorskoj moći video ultimativni izraz snage nacije, a komandu nad morem kao osnovni činilac dominacije svetom. Strateški cilj ratne mornarice po njemu je da se porazi neprijateljska flota u odlučujućoj bici na moru da bi se stekla komanda nad njim.¹⁹ Pored Mahana, značaj pomorske moći isticao je i Britanac Džulijan Korbet (Julian Corbett), koji je, doduše, tvrdio da mornarica ne može sama da dobije rat, već u sadejstvu sa kopnenim snagama.²⁰ Za Britance naglasak na pomorskoj moći nije bio ništa novo. Još u 16. veku ser Volter Roli (Walter Raleigh) ocenio je da ko kontroliše more, kontroliše trgovinu, bogatstva sveta, a posledično i sam svet.²¹ Zato je zanimljivo da će početkom 20. veka upravo Britanac ser Halford Mekinder izazvati tezu o prednosti pomorske moći nad kopnenom. Baveći se istorijom odnosa ovih dveju vrsta moći, Mekinder je uočio da je pomorska moć u prednosti tek nekih 400 godina, tačnije od doba Velikih geografskih otkrića, omogućenih tehnološkim napretkom u oblasti navigacije ostvarenim u zapadnoevropskim državama. Tek od tada datira ideja o povezanosti svetskih mora i okeana u jedan veliki „autoput” kojim ove države, daleko brže nego konjski pogon na kopnu, mogu da prevoze robu i ljudstvo do udaljenih priobalnih područja, te da uspostave dominaciju nad njima.²² U čitavoj dotadašnjoj istoriji, obalna područja evroazijskog kopna najčešće su bila meta upravo mobilnosti konjanika iz unutrašnjosti tog kopna, nepristupačnog za pomorske sile.²³ Ovu

¹⁶ Ibid., pp. 23–25.

¹⁷ Ibid., pp. 25–28.

¹⁸ Ibid., pp. 29–40.

¹⁹ Xie Xiaodong, Zhao Qinghai, “America’s Rethinking of Sea Power and Its Policy Impact”, op. cit., pp. 115–116.

²⁰ Ibid., pp. 116–117.

²¹ Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, op. cit., p. 21.

²² Halford J. Mackinder, *Democratic Ideas and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, Faber and Faber, London, 2009 (prvobitno u izdanju Henry Holt and Company, New York, 1919), pp. 52, 59.

²³ Ibid., p. 86.

unutrašnjost Evroazije (Svetskog ostrva), koja obuhvata slivove Severnog ledenog okeana i kontinentalnih jezera, Mekinder je najpre nazvao „stožernom oblašću” (*pivot area*), a zatim „predelom srca” (*Heartland*).²⁴ Tehnološki napredak na planu kopnenog saobraćaja i komunikacija u toku 19. i početkom 20. veka (železnica, motor sa unutrašnjim sagorevanjem i avion), u kombinaciji sa naraslim brojem stanovnika „predela srca” i dovršavanjem kopnenih otkrića koja su porodila ideju o „jedinstvu kontinenta” i značaja ovladavanja njime, prema Mekinderu će obnoviti prednost kopnenih nad pomorskim silama i kopnene moći nad pomorskom na putu ka svetskoj dominaciji.²⁵ Kao najpoznatiji Mekinderov citat ostaće zapisan onaj da

(...) ko vlada Istočnom Evropom, komanduje predelom srca; ko vlada predelom srca, komanduje Svetskim ostrvom; ko vlada Svetskim ostrvom, komanduje svetom.²⁶

Na Mekindera će se kasnije nadovezati Amerikanac Nikolas Spajkman (Nicholas J. Spykman), koji je uočio veliku asimetriju u teritoriji, resursima i ljudstvu između Evroazije i američkog kontinenta, naravno u korist prve, te ukazao na opasnost koju bi za SAD značilo uspostavljanje hegemonije jedne kontinentalne sile (ili dveju savezničkih) nad evroazijskim kopnom.²⁷

Istorija čitavog 20. i početka 21. veka pokazaće da su Mekinder i Spajkman bili u pravu po pitanju prednosti koju je kopnena moć ostvarila nad pomorskom u savremenom periodu. U toku 400 godina koje su prethodile, pomorske sile (Portugalija, Španija, Holandija i Engleska/Velika Britanija) bile su te koje su se na morima utrkivale za svetsku dominaciju. Jedini ozbiljniji kopneni izazov uputila Napoleonova Francuska – i doživela neuspeh, čemu su podjednako doprineli njena

²⁴ Ibid., pp. 73–74; Halford J. Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Vol. 170, No. 4, December 2004 (prvobitno objavljeno aprila 1904), pp. 298–321.

²⁵ Halford J. Mackinder, *Democratic Ideas and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, op. cit., pp. 71, 111–114.

²⁶ Ibid., p. 150. Mekinder je pod Istočnom Evropom podrazumevao kombinaciju slivova Baltičkog i Crnog mora kao prirodni produžetak „predela srca”, budući da su ova mora skoro sasvim zatvorena, odnosno spojena sa ostalim svetskim morima uskim moreuzima, koje bi država koja bi ovladala Istočnom Evropom mogla da zatvori i tako izjednači ova mora sa kontinentalnim jezerima „predela srca”. Ibid., pp. 109, 121. Istočna Evropa tako kod Mekindera predstavlja glavnu prečicu ka svetskoj vladavini. Stoga je bitan podatak da se Istočna Evropa nikada nije u potpunosti našla pod kontrolom jedne sile. Videti: Vladimir Trapara, „Savremeni značaj Mekinderovog koncepta Istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize”, *Međunarodna politika*, god. 65, br. 1155–1156, jul–decembar 2014, str. 26–43.

²⁷ Nicholas J. Spykman, *America’s Strategy in World Politics*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, 2007 (prvobitno objavljeno od Brace and Company, Harcourt, 1942), pp. 446–457, 460–470.

nesposobnost da ugrozi britansku premoć na moru i da savlada najvećeg kopnenog takmaca, Rusiju.²⁸ U samo stotinak godina koje su sledile, odigrala su se četiri takva izazova, svaki ozbiljniji od prethodnog. Prvi je uputila Vilhelmova Nemačka u Prvom svetskom ratu, drugi Hitlerova Nemačka u Drugom svetskom, treći Sovjetski Savez u Hladnom ratu i, konačno, četvrti i jedini kopneni izazov upućen od neevroazijske sile (uz to tradicionalno smatrane pomorskom silom) doći će u vidu posthladnoratovskog hegemonističkog poduhvata SAD. Tek u drugoj deceniji 21. veka, pod uticajem neuspeha tog poduhvata i dostizanja kritične tačke nekih drugih trendova koji su obeležili posthladnoratovski period, deluje da pomorska moć ponovo ostvaruje prednost.

Pokušaj Vilhelmove Nemačke da zagospodari Evropom – uz Napoleonov, drugi takav još od mongolskih osvajanja – izazvao je najrazorniji sukob u dotadašnjoj istoriji, čijem ishodu je u solidnoj meri doprinelo to što pomorska moć još nije bila izrekla svoju poslednju reč. Vilhelm je kao veliki Mahanov obožavalac put ka globalnoj dominaciji video upravo kroz izazivanje britanske premoći na moru.²⁹ Izglubljena simetrična trka u pomorskom naoružanju (umesto oslanjanja na naoružanje koje bi moglo da na asimetričan način ugrozi britanske brodove, npr. podmornice), u kombinaciji sa lošim geografskim položajem (da bi izašli na Atlantski okean, nemački brodovi morali su da prođu pored Britanskih ostrva), osudiće nemački hegemonistički poduhvat na neuspeh.³⁰ Britanci su pomorskom blokadom lako „gušili” nemačku ekonomiju, ne priuštivši Nemcima mahanovsku „odlučujuću bitku” na otvorenom moru. Nemačkoj nije pomoglo ni izbacivanje najvećeg kopnenog rivala, Rusije, 1917. godine. Pa ipak, da Nemačka naposletku i izgubi rat, osim što nije mogla da ga dobije, odlučila je kopnena moć: pristizanje američkih vojnika na zapadni front u Francusku i porazi nemačkih saveznika. Mekinder je svoju najvažniju knjigu objavio uoči Versajske mirovne konferencije 1919. godine, sa predlogom kako urediti posleratnu Evropu da bi se sprečilo ponavljanje sličnog izazova sa kopna. Rešenje je našao u uspostavljanju nekoliko novih nezavisnih istočnoevropskih država, koje bi služile kao tampon zona između Nemačke i Sovjetske Rusije.³¹

²⁸ Ističući dominaciju pomorske moći u celokupnoj istoriji, Mahan je konstatovao da je i u Napoleonovim ratovima, kao i u Drugom punskom ratu nekad, pobedila sila koja je ovladala morem. Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, op. cit., p. 2.

²⁹ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 62.

³⁰ Ibid., pp. 60–89.

³¹ Halford J. Mackinder, *Democratic Ideas and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, op. cit., pp. 158–166.

Iako su versajski mirotvorci zaista i uspostavili granice shodno Mekinderovoj zamisli, one ne samo da nisu sprečile ponavljanje sukoba, već su ga i ubrzale. Nezadovoljstvo Nemačke istočnim granicama poslužiće kao povod njenom novom lideru Adolfu Hitleru da u saradnji sa novim saveznicima i u ime još militantnije ideologije otpočne novi, daleko ozbiljniji hegemonistički poduhvat. Ovoga puta britanska (i američka) premoć na moru neće biti dovoljna da ga zaustavi, tim pre što je i nju relativno uspešno izazivao asimetričnim kapacitetima poput podmornica i aviona.³² Ključ ishoda Drugog svetskog rata će, još više nego u njegovom prethodniku, biti na kopnu – u kolosalnoj borbi nacističke Nemačke i Sovjetskog Saveza za kontrolu nad Istočnom Evropom. Tu borbu, zahvaljujući očigledno većim ljudskim i materijalnim resursima, dodatno potpomognut od strane saveznika, dobiće Sovjetski Savez i doći u situaciju da zavlada najvećim delom Istočne Evrope. No, daleko od toga da pomorska moć u Drugom svetskom ratu nije imala značaja – na Pacifiku će SAD savladati Japan upravo zahvaljujući većoj snazi mornarice. U ovom sukobu će se pokazati da, za razliku od Mekinderovog poimanja, zahvaljujući nosačima aviona vazдушna moć itekako može da bude produžetak pomorske moći, ne samo kopnene. U dobijanju rata na dva fronta – atlantskom protiv Nemačke i pacifičkom protiv Japana – Amerikanci će se osloniti na svog geopolitičara Spajkmana i njegovu detaljnu analizu strateških tačaka na obodu Evroazije kojima treba ovladati da bi se sprečila projekcija moći neprijateljskih sila protiv američkog kontinenta i omogućila projekcija američke moći u Evropi i Istočnoj Aziji sa ciljem sprečavanja tih sila da ostvare hegemoniju nad tim regionima.³³

Spajkmanova ideja o značaju kontrole nad obalnim područjima Evroazije (*Rimland*) biće vodilja politike obuzdavanja (*containment*) novog velikog izazova koji će pomorskim silama (SAD i Velikoj Britaniji) biti upućen sa evroazijskog kopna praktično odmah nakon okončanja Drugog svetskog rata.³⁴ Činjenica da je Sovjetski Savez nakon 1945. godine kontrolisao najveći deo kako Istočne Evrope, te tako i „predela srca“, i da je bio vođen globalističkom ideologijom komunizma kao potencijalno svetskog sistema, privlačnom velikom broju ljudi u ostatku sveta (naročito u evropskim kolonijama, a i u samim zapadnoevropskim zemljama), još

³² Robert C. Rubel, "Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form", op. cit., p. 23.

³³ Nicholas J. Spykman, *America's Strategy in World Politics*, op. cit., pp. 411–445.

³⁴ U posthumno objavljenom delu *Geografija mira*, Spajkman će reći kako je zapravo *Rimland* ključni region svetske politike, jer su iz njega potekle sile koje su do tada najozbiljnije pretendovale na svetsku hegemoniju – Napoleonova Francuska, Vilhelmova i nacistička Nemačka (ibid., p. XXVII, iz predgovora koji je napisao Francis P. Sempa). Činjenica je da će kontrolom nad *Rimland*-om SAD uspeti da spreče Sovjetski Savez da zagospodari Evroazijom i da će im to područje nakon Hladnog rata biti odskočna daska za geopolitički prodor ka sru Svetskog ostrva.

jednom će dovesti svet na rub dominacije jedne sile. Hladni rat bio je *par excellence* sukob pomorske (SAD) i kopnene supersile (Sovjetskog Saveza); ipak, da su se oslonile samo na pomorsku moć, SAD bi glatko izgubile. Amerikanci su radi obuzdavanja sovjetskog izazova morali da održavaju snažno vojno prisustvo na kopnu duž čitavog *Rimland*-a (i vode teške ratove, kakvi su bili Korejski i Vijetnamski), a kao odlučujuća karika u tom lancu još jednom se potvrdila Istočna Evropa. Formiranjem evroatlantskog vojnog saveza (NATO) i učlanjenjem Turske i Grčke, odnosno Danske, Norveške i novoformirane Zapadne Nemačke, te izvlačenjem Jugoslavije iz sovjetske orbite, SAD su uspešno stavile pod kontrolu izlaze iz Baltičkog i Crnog mora i osujetile potpunu sovjetsku dominaciju nad Istočnom Evropom.

Hladni rat bi i pod tim uslovima mogao da traje u nedogled, da se nije ispostavilo da su Sovjeti i njihov neefikasni ekonomski sistem isпали nedostojni Mekinderove ideje o efikasnom iskorišćavanju nadmoćnih resursa evroazijskog „predela srca“. Nasuprot tome, Amerikanci su se pokazali dostojnim Mahana jer su svojom pomorskom moći zaštitili miroljubivu trgovinu sa kapitalističkom Zapadnom Evropom i Istočnom Azijom, koja će državama u ovim regionima doneti neviđeni ekonomski prosperitet, daleko veći od onog u svetu socijalizma. SAD će time u svojoj orbiti čvrsto zadržati sve bivše velike sile (Veliku Britaniju, Francusku, Nemačku, Italiju i Japan), dok će Sovjetski Savez uspeti da izgubi jedinog značajnijeg saveznika Kinu, koja će se kasnije (čitavu deceniju pre kraja Hladnog rata) i sama pridružiti miroljubivoj prekomorskoj trgovini i trasirati za sebe put kapitalističkog prosperiteta. Sovjetski Savez je u međuvremenu razvio respektabilne podmorničke kapacitete kojima je mogao da na asimetričan način potkopa komandu SAD nad morem, koja je ovima omogućavala i da štite trgovinu i da transportuju vojsku ka bazama u *Rimland*-u, ali zbog opasnosti od eskalacije ka nuklearnom sukobu nije smeo i da ih upotrebi.³⁵

Nakon Hladnog rata, dolazi do četvrtog pokušaja ovladavanja evroazijskom kopnenom masom u 20. veku, ovoga puta akter je sila koja ne pripada Evroaziji. SAD ne samo da se nisu povukle iz Evroazije nakon nestanka sovjetske pretnje, već su krenule da šire sferu uticaja pre svega na račun bivše sovjetske na tlu Istočne Evrope, privlačenjem nekadašnjih sovjetskih satelita u svoju orbitu, što će biti

³⁵ Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, op. cit., p. 25. Iako su nuklearni kapaciteti (pre svega balistički projektili) u početku mogli da poput aviona budu posmatrani kao produžetak kopnene moći, pomorska moć verovatno ima ključnu ulogu u uspostavljanju ravnoteže među nuklearnim silama – u vidu podmorničkih projektila (SLBM) koji mogu da prežive i budu upotrebljeni za protivnapad, čak i ukoliko državna teritorija pretrpi uništavajući nuklearni napad.

zacementirano njihovim prijemom u NATO, ali i drugde, npr. kroz politiku promena režima na Bliskom istoku. Cilj je bio uspostaviti globalnu hegemoniju u ime univerzalističke ideologije liberalizma, koja je u međuvremenu stekla privlačnost širom sveta, jedno vreme i u naslednici američkog hladnoratovskog rivala, Rusiji. Rusija, međutim, iako preorijentisana na liberalni kapitalizam, nije želela da se odrekne statusa nezavisne velike sile i podredi se američkoj hegemoniji, te će na prelazu iz 20. u 21. vek rusko-američko geopolitičko nadmetanje za kontrolu nad Istočnom Evropom biti obnovljeno. U tu svrhu Rusija će biti prinuđena i da dvaput vojno interveniše – u Gruziji 2008. i Ukrajini 2014. godine. Sa promenom režima u Ukrajini i preorijentacijom te države na prozapadnu politiku (plaćenom krnjenjem njenog teritorijalnog integriteta u korist Rusije), geopolitički prodor SAD na istok dostiže vrhunac, ali i biva zaustavljen. Paralelno s tim, počinju da se ljuljaju i američke pozicije na Bliskom istoku, gde Rusija 2015. – u Siriji – po prvi put posle Hladnog rata vojno interveniše van postsovjetskog prostora, oslanjajući se između ostalog i na pomorsku moć. Konačno, sve ovo biva praćeno vrtoglavim ekonomskim i vojnim usponom Kine, koja u toku druge decenije 21. veka upućuje ozbiljan pomorski izazov premoći SAD na Zapadnom Pacifiku. Ova tri činioca – zaustavljanje širenja američke istočnoevropske sfere uticaja, prva posthladnoratovska prekomorska intervencija Rusije i početak kinesko-američkog pomorskog nadmetanja – po našem mišljenju ponovo pomeraju fokus ka pomorskoj moći kao odlučujućem medijumu savremenih međunarodnih odnosa, nakon jednog veka prevlasti kopnene moći. Kako je treći činilac – kinesko-američko pomorsko rivalstvo – daleko najznačajniji, pristupamo njegovoj široj elaboraciji.

Pomorsko nadmetanje Sjedinjenih Država i Kine

Američki geopolitički prodor na istok istočnoevropskim kopnom, time i hegemonistički pohod Vašingtona, zaustavila je Rusija, ali time nije izmenjena raspodela moći u međunarodnom sistemu. Sistem je i dalje unipolaran, sa SAD kao jedinim polom moći (supersilom), dok je Rusija bila i ostala obična velika sila, koja ne da svoju regionalnu sferu uticaja i povremeno prikazuje sposobnost (kao u Siriji) da interveniše i izvan nje. Ona je i dalje druga vojna sila sveta, ali sa vrlo ograničenom ekonomskom moći i mogućnostima njenog uvećanja.³⁶ Zbog toga je

³⁶ Vebsajt *Global Firepower* stabilno rangira Rusiju kao drugu vojnu silu sveta (posle SAD, a pre Kine), ali je po veličini ekonomije (nominalnog BDP) ona trenutno na 11. mestu (sa samo 1658 milijardi dolara, naspram američkih 20.544 milijarde), pri čemu ostvaruje skromne stope ekonomskog

savremeni ekonomski rast Kine još značajniji proces, jer pretili da izmeni raspodelu moći u međunarodnom sistemu od unipolarne ka bipolarnoj.

Da bi se neka velika sila kvalifikovala kao pol, ona mora da ima minimum 50 posto sposobnosti najmoćnije sile u sistemu, što se odnosi i na ekonomsku i na vojnu moć.³⁷ U pogledu ekonomske moći, Kina se još 2012. kvalifikovala za pol, dostigavši polovinu nominalnog BDP Sjedinjenih Država – 8532 naspram američkih 16.197 milijardi dolara; današnji odnos je 13.608:20.544, što znači da kineski BDP iznosi ravno dve trećine američkog.³⁸ Kao posledica vrtoglavog ekonomskog rasta, poslednjih godina značajno narasta i kineska vojna moć, što se vidi i kroz najnoviji odnos godišnjih vojnih troškova – 649:250 milijardi dolara u korist SAD, što znači da su kineski vojni troškovi na blizu 40 posto američkih.³⁹ Kada i vojni troškovi Kine budu dostigli 50 posto američkih, moći ćemo da govorimo o bipolarnom međunarodnom sistemu, u kome rivalstvo dveju najmoćnijih sila, koje uz to imaju i protivrečne političke i ideološke sisteme postaje neminovnost. Štaviše, ono je uveliko počelo, najpre sa Obaminim zaokretom ka Istočnoj Aziji, a onda sa Trampovim uzdizanjem Kine do pretnje broj jedan za SAD i otpočinjanjem „ekonomskog rata” protiv Pekinga. Ovo rivalstvo, međutim, za razliku od pretežno kopnenih rivalstava koja su obeležila 20. i početak 21. veka, biće prvenstveno pomorsko. Da bismo objasnili zašto, vratićemo se na Mahanov koncept pomorske moći.

Pogledajmo kako Kina stoji u pogledu Mahanovih preduslova/elementa pomorske moći, sama za sebe, i u odnosu na SAD. Što se tiče geografskog položaja, dve su pozitivne okolnosti za razvoj pomorske moći Kine, a jedna negativna. Prva pozitivna je da Kina ima jedinstvenu obalu – mora na koja izlazi (Žuto, Istočno kinesko i Južno kinesko) međusobno su spojena, te je moguća koncentracija mornarice. Druga pozitivna je da u trenutnim međunarodnim okolnostima Kina ne

rasta (povremeno i pada i stagnacije) i ispoljava konstantnu tehnološku zaostalost za najrazvijenijim državama sveta. “2019 Military Strength Ranking”, *Global Firepower*, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, 03/01/2020; “GDP”, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, 03/01/2020.

³⁷ Dok većina teoretičara međunarodnih odnosa polarnost sistema određuje ukupnim brojem velikih sila, mi sledimo Randala Švelera, za koga nisu sve velike sile polovi, već samo one koje poseduju 50 posto i više moći najmoćnije sile u sistemu (Randall L. Schweller, *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler’s Strategy of World Conquest*, Columbia University Press, New York, 1998, p. 17). Zato se ne slažemo sa široko prisutnom tezom da se svet kreće ka multipolarnosti, jer na vidiku nema trećih sila koje kombinacijom ekonomske i vojne moći mogu da stignu Kinu i SAD.

³⁸ “GDP”, op. cit.

³⁹ “Military expenditure by country, in constant (2017) USD, 1988–2018”, SIPRI, 2019, <https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932018%20in%20constant%20%282017%29%20USD%20%28pdf%29.pdf>, 03/01/2020.

mora mnogo da brine o zaštiti kopnenih granica. Iako su one jako dugačke i Kina ima mnogo suseda, izmenjene su okolnosti u odnosu na Hladni rat, kada je Sovjetski Savez bio velika kopnena pretnja, a u međuvremenu je smanjena i verovatnoća sukoba sa Indijom oko granice, dok su regulisani i manji granični sporovi sa drugim susedima.⁴⁰ Američko kopneno vojno prisustvo u kineskom okruženju je značajnije samo u Avganistanu, u odnosu na koji je Kina razdvojena prirodnim preprekama, i u Južnoj Koreji, koju od Kine odvaja nuklearna Severna Koreja. Kako su i njeni susedi na kopnu uglavnom velike i regionalne sile (ili se nalaze pod njihovom kontrolom), ni Kina nije u poziciji da bitno proširi svoju sferu uticaja kopnom, tako da slobodno može da se okrene moru.

Negativna okolnost geografskog položaja Kine je što je njen izlaz na Tihi okean zatvoren tzv. prvim i drugim lancem ostrva, koji su van njene kontrole (a trenutno pod kontrolom SAD i njihovih saveznika), što važi i za Molučki moreuz, kojim se izlazi na Indijski okean. Oba lanca ostrva počinju kod Japana, s tim što prvi prolazi bliže kineskoj obali, preko Okinave, Tajvana i Filipina do Bornea, a drugi ide malo dalje – preko Marijanskih ostrva i Guama do Nove Gvineje.⁴¹ SAD nemaju taj problem, jer su im u potpunosti otvoreni izlazi i na Tihi i na Atlantski okean. Mahan je svojevremeno smatrao da činjenica da su u pitanju dva odvojena okeana može da bude izvor slabosti i troškova, ali i dobro predvideo da će upravo zbog toga za SAD biti ključno da kontrolišu Karipsko more i Panamski kanal (koji je onda još bio u izgradnji).⁴² Otuda je potpuno logično da je kontrola Južnog kineskog mora, ili prema Spajkmanu „azijskog Sredozemlja” (Karipsko bi bilo američko Sredozemlje), vitalni interes Kine, jer je odatle moguće vršiti proboj ka Indijskom (kroz Molučki moreuz) i Tihom okeanu (kroz Luzonski moreuz).⁴³ Za ovo bi bila neophodna kontrola Tajvana, kojom bi ujedno bio presečen prvi lanac ostrva.⁴⁴

Kina ima i pozitivnu fizičku konformaciju mora i kopna – od njene razučene obale duboko u unutrašnjost, ali i poprečno (pravcem sever-jug) teče nekoliko

⁴⁰ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 32.

⁴¹ Andrew S. Erickson, "Can China Become a Maritime Power?", in: Toshi Yoshihara and James R. Holmes (eds), *Asia Looks Seaward: Power and Maritime Strategy*, Praeger Security International, Westport, 2008, p. 102.

⁴² Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, op. cit., pp. 16, 18.

⁴³ Robert D. Kaplan, "The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?", *Foreign Affairs*, Vol. 89, No. 3, May–June 2010, pp. 22–41; Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 69.

⁴⁴ *Ibid.*, pp. 34, 67–69.

plovnih reka i kanala, čemu treba dodati i jako dobru saobraćajnu infrastrukturu. Ovo se, doduše, odnosi samo na istočnu polovinu zemlje, ali upravo ta polovina predstavlja jezgro kineske države, u kome živi najveći udeo stanovništva i gde je razmeštena glavna kineske ekonomije. I bez ostatka teritorije, područje koje gravitira ka dugačkoj obali je ogromno, što, u kombinaciji sa takođe ogromnim brojem stanovnika koji gravitira obali i raspoloživ je za zaposlenje u službi mora, predstavlja veliki izvor kineske snage. U prošlosti, kada kineska ekonomija nije bila razvijena kao danas, dugačka obala i plovni putevi predstavljali su izvor slabosti u suočavanju sa evropskim kolonijalnim silama. Prema navedenim kriterijumima je današnja Kina čak i u prednosti u odnosu na SAD iz vremena Mahana, koje su, pored dobre veze sa morem, imale i značajne izvore bogatstva u unutrašnjosti ka kojima su mogli da se okrenu, a da more zanemare, dok im je broj stanovnika raspoloživog za more bio znatno manji nego u Kini danas.⁴⁵ Karakter kineskog naroda i vlade takođe su bitni preduslovi u korist kineske pomorske moći. Ako je u Mahanovo vreme pomorska trgovina za SAD bila stvar izbora (koji će one naposljetku načiniti usled tendencije ka trgovini uopšte i nasleđa nezavisnog kolonijalnog razvoja), za kinesku zahuktalu ekonomiju ona je stvar nužnosti, i njoj su podjednako posvećeni i vlada i narod.⁴⁶ Pritom kod Kine za ovo postoji i istorijski presedan – prekomorske ekspedicije admirala Ženg Hea u vreme dinastije Ming u 15. veku, koje su održavale vezu sa obalama Arabije i Afrike preko Indijskog okeana.⁴⁷ Činjenica da je Kina nakon toga naprasno okrenula leđa moru potvrđuje Mahanovo upozorenje o autoritarnim vladama, ali je zaista mala verovatnoća da bi današnja Komunistička partija – kojoj upravo autoritarizam omogućava da bude brža u uspostavljanju pomorske moći nego što su bile SAD u Mahanovo vreme – mogla da krene sličnim putem. Opredeljenje Kine da postane pomorska sila, za šta kako vidimo ima većinu preduslova, deluje konačnim.

Imajući u vidu da je Kina između dva istorijska izlaska na more vekovima bila posmatrana, a i sebe je tako posmatrala, kao kopnena sila (ako jedno vreme uopšte i kao sila), za privikavanje na ocenu da je danas pomorska sila biće potreban i izvestan mentalni napor. U tu svrhu, vratimo se za trenutak na Mekindera, koji je svojevremeno upozoravao da bi Kina jednog dana mogla da zavlada svetom (doduše, u njegovoj viziji bila bi pod japanskom komandom), jer je istovremeno i

⁴⁵ Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, op. cit., pp. 20, 25.

⁴⁶ Ibid., p. 28.

⁴⁷ Dean Cheng, "Sea Power and the Chinese State: China's Maritime Ambitions", *Backgrounders*, No. 2576, 11 July 2011, p. 2; John Curtis Perry, "Imperial China and the Sea", in: Toshi Yoshihara and James R. Holmes (eds), *Asia Looks Seaward: Power and Maritime Strategy*, Praeger Security International, Westport, 2008, pp. 28–30.

okeanska i kontinentalna, za razliku od Rusije koja je samo kontinentalna.⁴⁸ Kina je, zapravo, tipična sila *Rimland*-a (delom zalazi i u „predeo srca”), a videli smo da su upravo takve (Napoleonova Francuska, Vilhelmova i nacistička Nemačka) umele da upute velike izazove svetskom poretku širenjem ka „predelu srca” evroazijskog kopna. No, njima su to omogućavali geografski položaj i tehnologija njihovog vremena. Današnja Kina nije ni izbliza tako dobro pozicionirana za ekspanziju sfere uticaja kopnom, nalazeći se između tri nuklearne sile (i vojnog prisustva četvrte), mnoštva prirodnih granica (planinski venci, pustinje) i uz slabo naseljen i ekonomski beznačajan kontinentalni deo teritorije. Kina svoju naraslu moć može jedino da projektuje morem, kako je (iz takođe geografskih i tehnoloških razloga) bio slučaj i sa svim ranijim pomorskim silama – Portugalom, Španijom, Holandijom, Britanijom, Japanom i SAD. Ako bi nekad htela da postane i globalna sila, poput SAD, te da pokuša da ovlada strateški značajnim kopnenim područjima (u Istočnoj Evropi, na Bliskom istoku, ili možda čak izazove američku dominaciju na Zapadnoj hemisferi), put do tamo bi vodio morem – baš kao što su i SAD do udaljenih evroazijskih područja koja danas kontrolišu došle morem. Poređenje sa SAD je verovatno i najbolje, jer su i one poput Kine (a za razliku od ranijih pomorskih sila) država kontinentalnih dimenzija, s tim što je kod Kine – usled opisanih povoljnijih ekonomskih uslova unutrašnjosti koje je imala Amerika – imperativ izlaska na more još naglašeniji.

Kinezi su se, za početak, savršeno uklopili u suštinu Mahanovog koncepta – najpre su razvili obimnu pomorsku trgovinu, a zatim počeli da jačaju ratnu mornaricu da bi je zaštitili. Mahan je svojevremeno razvio koncept pomorske moći sa jasnim praktičnim ciljem da SAD skrene sa puta napuštanja pomorske trgovine, kojim je bila krenula, i navede je na obnovu i jačanje ratne mornarice.⁴⁹ Kina danas dokazuje da je dostojna Mahanova učenica, te da po njegovim standardima brzo napreduje. Ekonomija je glavni pokretač njene pomorske moći – konstantno koristi okeane za uvoz resursa (pre svega sa Bliskog istoka i iz Afrike) i izvoz gotovih proizvoda i gradi trgovačke brodove ubrzanim tempom.⁵⁰ Sama činjenica da danas Kinezi konsultuju Mahana predstavlja promenu u njihovom pogledu na more. U vreme Maoa, Mahan je odbacivan kao „apostol imperijalizma i kolonijalizma”, a od Dengovog otvaranja interesovanje za njega i termine „komanda mora” i

⁴⁸ Halford J. Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, op. cit., p. 437.

⁴⁹ Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, op. cit., pp. 14, 25.

⁵⁰ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 27, 32. Kina je 2010. godine postala najveći brodograditelj na svetu (Dean Cheng, “Sea Power and the Chinese State: China's Maritime Ambitions”, op. cit., p. 3).

„komanda komunikacija” raste.⁵¹ Što nije nimalo neobično, imajući u vidu da je Kina danas zavisnija od mora nego ikad, odnosno svakako mnogo više nego što je bila u vreme kada je pre nekoliko vekova napustila mornaricu.⁵² Kineski vrhovni nacionalni cilj se promenio – umesto obezbeđenja opstanka iz revolucionarnih dana, došlo se do obezbeđenja stabilnog ekonomskog razvoja i rasta, a on zavisi od globalnog tržišta i uvoza resursa.⁵³ Danas kada poseduje globalne interese, Kina ne može sebi da dopusti da se brani na sopstvenim granicama. Pošto se motor njenog razvoja nalazi u primorskim oblastima, a uvoz resursa i kontakt sa globalnim tržištem vode preko mora, Kina ima imperativ da obrati pažnju na pomorsku bezbednost i odbranu interesa putem pomorske moći – u kojoj zaostaje.⁵⁴ Danas retko koji stručnjak koristi argumente da Kini nije potrebno da štiti pomorske trgovačke rute, jer može besplatno da se osloni na američku pomorsku premoć. Kinezi više ne veruju u SAD kao zaštitnika, jer (opet shodno Mahanovom argumentu zašto treba imati sopstvenu ratnu mornaricu i komandu nad morem) američka dobroćudnost može da se preko noći preokrene i poremeti dotok resursa u vremenima krize, čineći od kineske ekonomije taoca.⁵⁵

Zbivanja u drugoj deceniji 21. veka opravdala su kineske strahove i njihovu odluku da krenu putem uvećanja pomorske moći. Najpre Obaminim zaokretom ka Istočnoj Aziji, a zatim i Trampovim objavljivanjem ekonomskog rata Kini, SAD su pokazale da su kineski rast počele da doživljavaju kao pretnju za svoju poziciju najmoćnije sile u međunarodnom sistemu, te da će nastojati da ga obuzdaju. Pritom, strogo ekonomska opravdanja koja Vašington nudi za antikineske poteze – uloga države u upravljanju ekonomijom, „nepoštene” trgovinske prakse, krađa intelektualne svojine – ne zvuče ubedljivo, jer je sve to kod Kineza bilo prisutno i prethodnih decenija, pa nije uzdizano do nivoa bezbednosne pretnje po SAD.⁵⁶ No, ranije su uključivanje Kine u tokove svetske trgovine i njen ekonomski razvoj i rast

⁵¹ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 29.

⁵² Dean Cheng, „Sea Power and the Chinese State: China's Maritime Ambitions”, op. cit., p. 2.

⁵³ Zhang Wenmu, „Sea Power and China's Strategic Choices”, *China Security*, Summer 2006, p. 17.

⁵⁴ Ibid., pp. 19–21.

⁵⁵ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 27, 33–34.

⁵⁶ Pored pomenutih ekonomskih, najnovija američka Strategija nacionalne bezbednosti puna je političkih opravdanja za obuzdavanje Kine kao glavne bezbednosne pretnje za SAD (Vladimir Trapara, „Viđenje pretnji u strateškim dokumentima Trampove administracije”, u: Vladimir Trapara i Aleksandar Jazić (urs), *Kontroverze spoljne politike SAD i međunarodnih odnosa u Trampovoj eri*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2019, str. 56–60.

bili u interesu SAD kao zaštitnika globalizovane ekonomije, kojoj je Kina kao „radionica sveta” i ogromno tržište značajno doprinosila. Sada kada Kina od globalizacije izvlači veću korist i zahvaljujući njoj sustiže SAD po ekonomskoj, a u perspektivi i vojnoj moći, taj proces valja usporiti, pa makar za to bilo neophodno lansirati sile „deglobalizacije” i podrivati pravila slobodne trgovine koja su nekada sami Amerikanci inaugurisali.⁵⁷ Kineski stručnjak Žang Venmu (Zhang Wenmu) predvideo je ovo još 2006. godine, kada je tvrdio da je Kini potrebna jaka mornarica za slučaj da drugi akteri počnu da krše pravila slobodne trgovine na kinesku štetu i uvedu Kini sankcije, dodavši i da ga odnos SAD prema Kini podseća na nastojanje Velike Britanije iz 19. veka da tada mladu Ameriku drži pod kontrolom.⁵⁸ Prema njemu, jednako pravo Kine na udeo u globalnim resursima je „demokratsko pravo koje Kini pripada”, pomorska moć je u službi pomorskog prava, te je treba ojačati da bi se to pravo obezbedilo.⁵⁹

Šta Kina u poslednje vreme tačno radi na planu jačanja pomorske moći i kakav je odgovor SAD? Dokument Kineska nacionalna odbrana 2004 prvi je otvoreno postavio kao cilj kineske mornarice *ZHIHAIQUAN* – komandu nad morem i nebom iznad njega, u kineskom okruženju. Isti dokument od 2006. godine poziva na proširenje „strateške dubine za pomorske defanzivne operacije”.⁶⁰ Trenutni sastav i kvalitet kineske ratne mornarice sugeriše da je njen prioritet uskraćivanje pristupa, odnosno držanje SAD dalje od kineskih obala, pre nego izazivanje američke mornarice širom okeana.⁶¹ Naglasak se stavlja na vraćanje suvereniteta nad Tajvanom i kontrolu Južnog kineskog mora, a zatim i voda duž čitavog prvog lanca ostrva, između Japana i Molučkog moreuza.⁶² Polazna ideja je da Kina, ako ne bude

⁵⁷ Naravno, američki autori će ovo izokrenuti i reći da je Kina ta koja bi, iako je profitirala od globalnog sistema, želela da promeni njegova pravila igre u svoju korist ili čak da kreira alternativni, gde bi ona bila na čelu. Npr. videti: Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, op. cit., p. 27.

⁵⁸ Zhang Wenmu, “Sea Power and China’s Strategic Choices”, op. cit., pp. 22, 29.

⁵⁹ Ibid., pp. 19, 23.

⁶⁰ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 36. Decembra 2006. godine, tadašnji predsednik Kine Hu Đintao je rekao pomorskim oficirima: „(m)oramo da uložimo napore u izgradnju moćne narodne mornarice, koja se može prilagoditi istorijskoj misiji u toku novog veka i novog perioda” (ibid., p. 12). Komandant kineske ratne mornarice Vu Šengli proglasio je Kinu za „okeansku naciju” i pozvao kineske građane da ojačaju kolektivnu svest o morima, ne bi li izvršili „veliku revitalizaciju kineske nacije” (ibid., p. 31).

⁶¹ Dean Cheng, “Sea Power and the Chinese State: China’s Maritime Ambitions”, op. cit., p. 8.

⁶² Ibid., p. 7. Admiral Liu Huaking, „kineski Mahan” i otac moderne kineske mornarice, osamdesetih godina 20. veka je definisao „bliska mora” kao Žuto, Istočno kinesko, Južno kinesko, Spratli, vode između Tajvana i Okinave i severnu morsku oblast Pacifika (Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 38).

kontrolisala Tajvan i druga ostrva u blizini, neće moći ni svoj jugoistok kao ekonomsku bazu (Šangaj, Guangdžou, Šenžen).⁶³ Kontrolu tamo (kao i na čitavom Pacifiku) trenutno imaju SAD, pa Kinezima prvi lanac ostrva izgleda kao „obrnuti kineski zid” koji su Amerikanci postavili da bi obuzdali Kinu. Ne može se osporiti geografska činjenica koju kineski stručnjaci često navode, da su američke trupe raspoređene 7000 milja od svoje zapadne obale, a kineske svega 700 od svoje istočne.⁶⁴ Da bi u perspektivi izmenila tu činjenicu, kineska mornarica u poslednje vreme uvodi elemente strategije ograničavanja i sprečavanja pristupa i manevra (*anti access/area denial* – A2AD), koja bi podrazumevala preduzimanje vojnih i nevojnih koraka kako bi se u slučaju sukoba: odložio dolazak američkih i savezničkih trupa na bojište; sprečile (ili makar poremetile) snage SAD da koriste baze u regionu radi podrške vojnim operacijama; američki kapaciteti za projekciju moći držali što je dalje moguće.⁶⁵ U tu svrhu Kina mnogo ulaže u nabavku podmornica i oružja kojima može da ugrozi američke nosače aviona, kao i pomorskih mina, a uspostavila je mornaričku bazu na ostrvu Hajnan, gde može da drži nuklearne podmornice i proširi radijus krstarenja do Molučkog moreuza.⁶⁶

Prema izveštaju RAND korporacije od 2009. godine, kineski projektili i vazdušne snage predstavljaju nesavladiv izazov američko-tajvanskim naporima da kontrolišu vazduh nad moreuzom i ostrvom.⁶⁷ To znači da su Kinezi već kopnenom moći načinili prvi veliki korak u ograničenju pristupa Amerikancima svojim teritorijalnim

⁶³ Zhang Wenmu, “Sea Power and China’s Strategic Choices”, op. cit., p. 25.

⁶⁴ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 34, 46–48.

⁶⁵ Ibid., p. 17. Ako prihvata Mahanovu „ekonomsku logiku” pomorske moći, Kina se za „vojnu gramatiku” oslanja i na mislioe poput Sun-Cua i Maoa. Mao je Kinezima ostavio u amanet koncept aktivne odbrane, koja bi podrazumevala strpljenje dok se ne uspostavi relativna premoć nad protivnikom, a zatim protivofanzivu – tačno onaj model koji bi mogli da primene u cilju razbijanja pomorskog okruženja u koje su ih stavile SAD (ibid., pp. 32, 43–44). U kineskoj vojnoj eliti jaka je i „mekinderovska” struja, koja smatra da je Kini dovoljno da kontroliše samo par stotina milja od svoje obale, te da joj savremena tehnologija omogućava da to čini i putem kopnene moći (ibid., pp. 49–56). Upadljiv napredak Kine na planu projektila protiv brodova potvrđuje da Kina u strategiji ograničenja pristupa itekako polaže i na kopnenu moć (Andrew S. Erickson, “Can China Become a Maritime Power?”, op. cit., p. 87).

⁶⁶ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 27–28; Robert D. Kaplan, “The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?”, op. cit; Andrew S. Erickson, “Can China Become a Maritime Power?”, op. cit., p. 77.

⁶⁷ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 236.

morima, nakon čega logično sledi otvoreno pomorsko rivalstvo i trka u naoružanju.⁶⁸ SAD pokazuju da nemaju nameru da tek tako prepuste Kini pomorsku dominaciju na Zapadnom Pacifiku. Kao nekad u doba Mahana, Vašington ponovo preispituje svoju pomorsku strategiju.⁶⁹ Ako su nakon Hladnog rata smatrali da je sa njihovom neupitnom pomorskom dominacijom došao kraj istorije pomorske moći, ta teza je danas gotovo sasvim iščezla.⁷⁰ Koncept komande nad morem, koji se u međuvremenu usled američke pomorske premoći bio sasvim izgubio (jer je uziman zdravo za gotovo), vraća se na velika vrata.⁷¹ Fokus se pomera ka takmičenju među velikim silama, te u prvi plan izbija teza o SAD kao „nezamenljivoj pomorskoj sili”.⁷² Vašington ponovo povećava u međuvremenu smanjenu flotu i pojačava interesovanje za njeno raspoređivanje u Indo-Pacifičkom regionu, u odnosu na Atlantik.⁷³ Svakako da je sve ovo u SAD (kao i u Kini) praćeno žustrim debatama o kvalitetu i kvantitetu koji američka mornarica treba da poseduje da bi uspešno odgovorila kineskom pomorskom izazovu. U prvi plan izlazi teza o značaju kontrole nad drugim lancem ostrva, koji kineski kopneni i pomorski kapaciteti još uvek ne mogu da ugroze, čak i ako bi probili prvi lanac.⁷⁴ Sreću se mišljenja i da bi SAD Kinezima trebalo da uzvrate njihovim oružjem – asimetrično, pošto su nosači aviona isuviše bitni za globalnu kontrolu nad morem da bi bili rizikovani u regionalnom pomorskom sukobu sa Kinom, američka mornarica bi u njemu pre svega trebalo da se osloni na veći broj manjih plovila.⁷⁵

Kakvi su onda zaista dometi jačanja kineske pomorske moći u odnosu na američku, i uopšte? Koji vid i stepen komande nad morem je Kinezima potreban da bi ostvarili svoje regionalne i globalne interese, šta im je potrebno za tu svrhu i mogu li oni to? Ilustrativno je u tom smislu poređenje današnje Kine i Vilhelmove Nemačke, takođe sile *Rimland*-a koja se u nekom trenutku okrenula moru da bi uputila izazov tada vodećoj pomorskoj sili. Kineske predispozicije za razvoj pomorske moći su u

⁶⁸ Xie Xiaodong, Zhao Qinghai, “America’s Rethinking of Sea Power and Its Policy Impact”, op. cit., p. 128.

⁶⁹ Ibid., p. 118.

⁷⁰ Ibid., pp. 118–119.

⁷¹ Ibid., p. 123; Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, op. cit., p. 21.

⁷² Xie Xiaodong, Zhao Qinghai, “America’s Rethinking of Sea Power and Its Policy Impact”, op. cit., p. 120.

⁷³ Ibid., pp. 124–125.

⁷⁴ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 34–35.

⁷⁵ Robert C. Rubel, “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, op. cit., p. 30.

svakom pogledu povoljnije.⁷⁶ Najpre, za razliku od Vilhelmove Nemačke, videli smo da Kina zbog svog geopolitičkog položaja nema prostora da značajnije proširi svoju sferu uticaja kopnom, niti SAD nju sa kopna imaju odakle da ugroze, tako da ima taj „luksuz“, ali i imperativ, da se u potpunosti okrene moru. Dalje, kineska obala je i duža od nemačke i ima više prostora za proboj ka otvorenom okeanu (Luzonski moreuz). Baze SAD su raštrkane po Zapadnom Pacifiku i ranjivije na kineski udar nego što su bile britanske na nemački, pri čemu su i jako udaljene od američke teritorije, te je samim tim i teže opravdati troškove za njihovo održavanje (problem koji Britanija nije imala za odbranu sopstvene teritorije).⁷⁷ Videli smo da je propust Nemačke bio što se upustila u simetričnu pomorsku trku u naoružanju sa Velikom Britanijom, dok je Kina pristupila izgradnji mornarice na metodičniji način, krećući od odbrane ka napadu, uz traženje kreativnih rešenja kako da pobedi superiornog protivnika (strategija ograničavanja pristupa je primer toga).⁷⁸ Konačno, Kina je za razliku od Nemačke mudro i postepeno hranila nacionalnu volju za okretanje moru; dok je za Nemačku mornarica bila hir koji bi joj pomogao u jačanju nacionalnog identiteta, Kina ima daleku i dugu istoriju pomorske moći.⁷⁹

Shodno rečenom, za Kinu bi ukoliko želi uspeh u pomorskom rivalstvu sa SAD prvi neophodan korak bio da povрати suverenitet nad Tajvanom i da, po mogućstvu, to bude mirnom reintegracijom (pridobijanjem većine stanovništva ostrva za ujedinjenje). U suprotnom, sve i da Kina poseduje kopnene i mornaričke kapacitete da pobedi u bici za Tajvan, troškovi i gubici bili bi ogromni, međunarodni ugled zemlje narušen, a dalja sudbina kineskog pomorskog poduhvata vrlo neizvesna. Kina bi mirnom reintegracijom Tajvana bez ispaljenog metka, potrošenog juana i prolivene kapi krvi presekla prvi lanac ostrva i postigla četiri bitne stvari: 1) u potpunosti osigurala bezbednost svog priobalnog ekonomskog jezgra; 2) postala gospodar situacije u Južnom kineskom moru i osigurala mnogo jeftiniji i povoljniji ishod za sebe ako tamo ubuduće bude došlo do pomorske bitke; 3) stekla odskočnu dasku za eventualni dalji proboj ka otvorenim morima, kroz Luzonski i Molučki moreuz; i 4) izvršila pritisak na lokalne saveznike SAD da počnu da preispituju svoju lojalnost.⁸⁰

⁷⁶ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 59–60, 88–89.

⁷⁷ Ibid., pp. 69–71. „Transpacifičke razdaljine prigušuju ne samo američku moć, već i... vrednost koju američka vlada i narod pridaju odbrani interesa SAD uz azijske obale“ (ibid., p. 86).

⁷⁸ Ibid., pp. 74–77.

⁷⁹ Ibid., pp. 79, 88.

⁸⁰ Dean Cheng, „Sea Power and the Chinese State: China's Maritime Ambitions“, op. cit., pp. 2, 9; Robert D. Kaplan, „The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?“, op. cit.

Za potpuno obezbeđenje pomorskih interesa, Kina bi morala da zaštiti sve svoje linije komunikacije, dakle i na otvorenom moru i u oblasti odredišta.⁸¹ Iza Luzonskog moreuza slede američke baze u drugom lancu ostrva, a zatim otvoreni Pacifik na kome SAD imaju kontrolu; iza Molučkog moreuza sledi otvoreni Indijski okean, a zatim, čak i da Kina uspe da zaštiti svoje brodove koji plove po njemu, bezbroj tačaka uz njihova odredišta na obalama Afrike, Bliskog Istoka i evropskog Sredozemlja, gde bi SAD mogle da ugroze kineski pristup.⁸² Stoga je za očekivati da se kineski „marš ka morima” neće završiti kod Tajvana i prvog lanca ostrva, već će Kina nastojati da postepeno, u koncentričnim krugovima od svoje obale, obezbeđuje fizičku slobodu kretanja svojih brodova morima i u tom procesu osniva i udaljene pomorske baze.⁸³

Ofanzivna pomorska strategija sa ciljem remećenja američke i uspostavljanja sopstvene komande nad morima kojima se odvija glavina kineskog uvoza resursa i komunikacije sa udaljenim tržištima, biće imperativ Kine u nastavku 21. veka. I to nezavisno od toga da li Kina i u političkom smislu, kako joj neki spočitavaju, ima agresivne namere ili je defanzivna i miroljubiva sila koja samo želi da obezbedi prava na ravnoj nozi sa drugima.⁸⁴ Dok kineski autori tvrde da njihova zemlja za razliku od SAD ne teži globalnoj moći i uticaju, te da neće upasti u zamku imperijalizma u koju su upale Nemačka posle Bizmarka i SAD u Iraku, za japanske i američke autore Kina u zavisnosti od tumačenja Mahana može benigno da koristi pomorsku moć, ali može da se opredeli i za agresivniji pristup kopnene sile koja okean vidi kao produžetak sopstvene teritorije.⁸⁵ No, sve je to nebitno jer je osporavanje američke pomorske dominacije neophodno Kini u oba slučaja. Ključno pitanje od koga će zavisiti dinamika kinesko-američkog pomorskog rivalstva u budućnosti je da li će

⁸¹ Dean Cheng, “Sea Power and the Chinese State: China’s Maritime Ambitions”, op. cit., p. 9.

⁸² Robert D. Kaplan, “The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?”, op. cit.

⁸³ Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., pp. 23–24.

⁸⁴ Svojevremeno je i Mahan smatrao da bi povod za izgradnju mornarice, pored zaštite trgovine, mogle da budu i agresivne namere države, čije je postojanje tada osporavao SAD. Vreme će ga u pogledu ovog poslednjeg demantovati. Alfred Thayer Mahan, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, op. cit., pp. 14–15.

⁸⁵ Zhang Wenmu, “Sea Power and China’s Strategic Choices”, op. cit., pp. 26–29; Robert D. Kaplan, “The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?”, op. cit.; Toshi Yoshihara, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, op. cit., p. 58. Ima i onih koji po izgradnji nuklearnih podmornica zaključuju da Kina želi da postane globalna sila, ali priznaju da je agresivna projekcija moći strana kineskoj strateškoj kulturi (Andrew S. Erickson, “Can China Become a Maritime Power?”, op. cit., p. 76, 110).

SAD ostati verne svojoj hegemonističkoj politici (bilo liberalnoj, bilo neliberalnoj) ili će se pod pritiskom izmenjenog odnosa snaga preorijentisati na defanzivnu strategiju „uzdržavanja” ili „*off-shore* uravnoteživanja”.⁸⁶

U prvom slučaju stvari su jasne – SAD će nastaviti da pritiskaju na više frontova sve svetske aktere koji bi da vode nezavisnu politiku (dakle ne samo Kinu), a u liberalnoj varijanti i sve one čiji im vrednosni sistemi ne odgovaraju.⁸⁷ Kineski rast će i dalje videti kao pretnju broj jedan i u perspektivi koristiti i pomorsku moć da ga obuzdaju/preokrenu, što bi drastično povećalo rizik od izbijanja novog svetskog sukoba. U drugom slučaju, pak, teoretski gledano, sukob bi se mogao izbeći, jer bi SAD odustale od ideje da osujete kineske trgovinske komunikacije i miroljubivi ekonomski rast, a vojnu moć bi održavale u pripravnosti za slučaj da Kina u nekom trenutku krene putem agresivne politike. Pomorska bezbednosna dilema mogla bi naposljetku da bude razrešena u korist zajedničke američko-kineske komande nad morem, koja bi štitila miroljubivu trgovinu nezavisno od toga ko od nje više profitira. Međutim, ovo bi bilo veoma teško sprovesti u praksi. Postavilo bi se pitanje koliko daleko američki vojni kapaciteti treba da se odmaknu od kineskih obala da bi Kina bila sigurna u bezbednost svojih pomorskih komunikacija, a da se u isto vreme ne uđe u rizik da ona padne u imperijalno iskušenje da popuni novonastali vakuum moći, dok američke trupe više ne bi bile u mogućnosti da se vrate i osujete njen

⁸⁶ Strategije „uzdržavanja” (*restraint*) kod Berija Pozena (Barry R. Posen) i „*off-shore* uravnoteživanja” (*off-shore balancing*) kod Džona Miršajmera (John J. Mearsheimer) podrazumevale bi odustajanje SAD od hegemonističke politike u korist defanzivnog pristupa čiji bi cilj bio sprečiti nekog drugog aktera da uspostavi sopstvenu hegemoniju u širem regionu u kome se nalazi. Umesto velikog vojnog prisustva i stalnih vojnih savezništava na evroazijskom kopnu, ove defanzivne strategije bi značile opredeljenje SAD da se za uravnoteživanje potencijalnih hegemoni oslone pre svega na lokalne aktere, pa se tek onda – ako oni u tome ne uspeju – i same vojno angažuju, trupama koje bi držale udaljenim od evroazijskih obala (*off-shore*), ali spremnim da se u slučaju potrebe vrate (Barry R. Posen, *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014, pp. 69–87; John J. Mearsheimer, „Imperial by Design”, *The National Interest*, No. 111, January–February 2011, pp. 18, 30–34).

⁸⁷ Neliberalna varijanta, trenutno oličena u Trampovoj spoljnoj politici, takođe podstiče sukobe sa drugačijim vrednosnim sistemima, ali iz drugog razloga. Prema mišljenju Vladimira Ajzenhamera, Tramp nastoji da ostvari realističke ciljeve (zaštitu suvereniteta, uvećanje moći) konstruktivističkom metodom „proizvodnje drugosti”, koja najpre treba da učvrsti američki nacionalni identitet („Amerika na prvom mestu”). Iako i sam antiliberalnog opredeljenja, Tramp će se ipak sukobiti sa drugim antiliberalnim akterima (što znači i sa Kinom), jer to pogoduje njegovom osnovnom političkom naumu jačanja nacionalnog identiteta, suverenosti i moći. Vladimir Ajzenhamer, „Bojno polje *praxis*: realističko-konstruktivistički duumvirat i ‘posrtanje’ liberalnog internacionalizma”, *Međunarodni problemi*, Vol. 69, br. 2–3/2017, str. 273–280.

imperijalizam.⁸⁸ Kako god bilo, pomorsko nadmetanje SAD i Kine već je uveliko počelo, u perspektivi će biti sve veće, te se valja na vreme navići i na opasnost od oružanog sukoba (a svakako od više manjih proksi sukoba) u koji ono može da odvede.

Zaključak

U drugoj deceniji 21. veka međunarodni odnosi ušli su u novu eru prvenstvenog geopolitičkog značaja pomorske moći, nakon više od jednog veka dominacije kopnene. Ovoga puta, za razliku od preokreta koji se odigrao na prelazu iz 19. u 20. vek, na to nije presudno uticala tehnologija, već slučajno poklapanje dvaju činilaca: posthladnoratovskog procesa ekonomske globalizacije, koji je učinio najveće svetske ekonomije zavisnim od slobode pomorskog saobraćaja; specifičnog geopolitičkog položaja Kine, države čiji je ekonomski rast, omogućen tim istim procesom globalizacije, u toku poslednje decenije dostigao kritičnu tačku. Kako je kopnena projekcija moći (na bilo čiji račun) između rastuće Kine i SAD kao još uvek prve sile sveta gotovo nemoguća, zahvaljujući drugim nezavisnim velikim i regionalnim silama kojima je Kina okružena, neminovno se javlja nadmetanje u pomorskoj moći između dva svetska ekonomska i vojna kolosa. Ako se prognoze o njegovoj eskalaciji potvrde, to će biti prvi slučaj pretežno pomorskog nadmetanja dveju velikih sila nakon sukoba SAD i Japana u Drugom svetskom ratu, a dveju najjačih sila u sistemu verovatno još od rivalstva Engleske i Španije u 16. veku.

Misao Alfreda T. Mahana iz druge polovine 19. veka postaje relevantnija nego ikad, još od okretanja SAD ka moru prema njegovom uputstvu, te se sa pravom može reći da ulazimo u „neomahanovski” svet. Kina – koju sa SAD povezuje i to što ima teritoriju kontinentalnih razmera – poseduje odlične predispozicije da ne ponovi greške svojih prethodnika (Nemačke, Japana, Sovjetskog Saveza), koji su pokušali da ugroze prevlast u njihovo vreme vodećih pomorskih sila. No, Kina za protivnika ima ne samo najjaču pomorsku, već i najjaču vojnu silu u istoriji, koja i dalje ne odstupa od ideje o uspostavljanju globalne hegemonije. Ključno pitanje u periodu pred nama biće hoće li Kina moći da u uslovima rivalstva sa SAD održi svoj ekonomski razvoj koji trenutno pokreće čitavu svetsku ekonomiju, te da li će sile

⁸⁸ Na primer, Pozen postavlja očuvanje američke komande nad morem (ali i drugim zajedničkim prostorima, poput vazduha i svemira) kao neophodan uslov za strategiju „*off-shore* uravnotežavanja” (Barry R. Posen, *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*, op. cit., pp. 135–144). Protivrečnost između tog cilja i uveravanja Pekinga da će kineske pomorske linije komunikacije biti bezbedne, očigledna je.

deglobalizacije koje ovo rivalstvo proizvodi vratiti svet u neka ranija vremena nepoverenja u međunarodnim odnosima i neminovnosti novog svetskog sukoba. Geopolitika je možda i glavna disciplina koja može da pruži odgovor.

Bibliografija

- Ajzenhamer, Vladimir, „Bojno polje *praxis*: realističko-konstruktivistički duumvirat i 'posrtanje' liberalnog internacionalizma“, *Međunarodni problemi*, Vol. 69, br. 2–3/2017, str. 262–282.
- Erickson, Andrew S., “Can China Become a Maritime Power?”, in: *Asia Looks Seaward: Power and Maritime Strategy*, Toshi Yoshihara and James R. Holmes (eds.), Praeger Security International, Westport, 2008, pp. 70–110.
- Kaplan, Robert D., “The Geography of Chinese Power: How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?”, *Foreign Affairs*, Vol. 89, No. 3, May–June 2010, pp. 22–41.
- Mackinder, Halford J., *Democratic Ideas and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, Faber and Faber, London, 2009.
- Mackinder, Halford J., “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Vol. 170, No. 4, December 2004, pp. 298–321.
- Mahan, Alfred Thayer, *Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, Blackmask Online, 2014 (electronic issue).
- Mearsheimer, John J., “Imperial by Design”, *The National Interest*, No. 111, January–February 2011, pp. 16–34.
- Perry, John Curtis, “Imperial China and the Sea”, in: *Asia Looks Seaward: Power and Maritime Strategy*, Toshi Yoshihara and James R. Holmes (eds), Praeger Security International, Westport, 2008, pp. 17–31.
- Posen, Barry R., *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014.
- Rubel, Robert C., “Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form”, *Naval War College Review*, Vol. 65, No. 4, Autumn 2012, pp. 21–33.
- Schweller, Randall L., *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*, Columbia University Press, New York, 1998.
- Spykman, Nicholas J., *America's Strategy in World Politics*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, 2007.
- Trapara, Vladimir, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta Istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, *Međunarodna politika*, god. 65, br. 1155–1156, jul–decembar 2014, str. 26–43.

Trapara, Vladimir, „Viđenje pretnji u strateškim dokumentima Trampove administracije”, u: *Kontroverze spoljne politike SAD i međunarodnih odnosa u Trampovoj eri*, Vladimir Trapara i Aleksandar Jazić (urs), Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2019, str. 54–67.

Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.

Wenmu, Zhang, “Sea Power and China’s Strategic Choices”, *China Security*, Summer 2006, pp. 17–31.

Xiaodong, Xie, Zhao Qinghai, “America’s Rethinking of Sea Power and Its Policy Impact”, *China International Studies*, No. 65, July–August 2017, pp. 112–128.

Yoshihara, Toshi, James R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy*, Naval Institute Press, 2010.

Izvori sa interneta:

Cheng, Dean, “Sea Power and the Chinese State: China’s Maritime Ambitions”, *Background*, No. 2576, 11 July 2011, http://thf_media.s3.amazonaws.com/2011/pdf/bg2576.pdf.

Vladimir TRAPARA

ENTERING “NEOMAHANIAN” WORLD: CONTEMPORARY MARITIME RIVALRY OF CHINA AND THE UNITED STATES

Abstract: The author uses Mahan’s sea power concept in order to determine its contemporary geopolitical significance compared to land power. The main thesis of the paper is that international relations – after a century long dominance of land power – are entering a new era of primary significance of sea power, due a rivalry of China and the United States, which is predestined to be mostly maritime. This is the consequence of contemporary globalization, which made biggest world economies dependent on uninterrupted sea commerce, as well as of the unique geopolitical position of China, which neither faces important land challenges, nor can pose them. Arms race and changes in maritime strategies show that the competition at sea between the U.S. and China has already started. Which direction and tempo it shall take depends on whether the U.S. abandons its hegemonic policy in favour of a defensive one, and adequately uses sea power in service of the latter.

Key words: geopolitics, sea power, land power, Alfred T. Mahan, Halford J. Mackinder, globalization, China, the United States.